

Eindtermendocument 2

Vak: Nederlands

Leerweg: mavo

Ter goedkeuring aangeboden aan
de Minister van Onderwijs, Infrastructuur en Sociale Zaken, april 2007

Directie Onderwijs, Aruba

- Afdeling Curriculumontwikkeling
- Examenbureau
- Projectbureau SHA

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	p. 2
2.	Visie en domeinen	p. 4
	2.1. Visie op het vak	p. 4
	2.2. Overzicht van de domeinen	p. 6
3.	Vaardigheden	p. 7
4.	Overzicht van alle eindtermendocumenten mavo	p. 9
5.	De eindtermen mavo Nederlands	p. 10

1. Inleiding

In het kader van de vernieuwing van het avo zijn voor alle vakken op de Arubaanse mavo, havo en vwo eindtermendocumenten gemaakt.

Voor de vakken waarvan Nederlandse examens worden afgenomen, zijn de eindtermen integraal overgenomen uit de examenprogramma's uit Nederland, zoals vastgesteld in maart 2007. Bij de andere vakken zijn de Nederlandse examenprogramma's als uitgangspunt gebruikt.

mavo	havo	vwo
1. Engels	1. Engels	1. Engels
2. Nederlands	2. Nederlands	2. Nederlands
3. Papiamentó	3. Papiamentó	3. Papiamentó
4. Spaans	4. Spaans	4. Spaans
5. Lichamelijke Opvoeding	5. Lichamelijke Opvoeding	5. Lichamelijke Opvoeding
6. CKV	6. CKV	6. CKV
7. Wiskunde	7. Wiskunde	7. Wiskunde
	7a. Wiskunde A	7a. Wiskunde A
	7b. Wiskunde B	7b. Wiskunde B
		7c. Wiskunde C
	7d. Wiskunde D	7d. Wiskunde D
8. Biologie	8. Biologie	8. Biologie
9. NaSk 1	9. Natuurkunde	9. Natuurkunde
10. NaSk 2	10. Scheikunde	10. Scheikunde
11. Geschiedenis	11. Geschiedenis	11. Geschiedenis
12. Aardrijkskunde	12. Aardrijkskunde	12. Aardrijkskunde
13. Economie/M&O	13. Economie	13. Economie
	14. M&O	14. M&O
	15. I&S/Maatschappijleer	15. I&S/Maatschappijleer

	De vakken waarbij de examens uit Nederland worden afgenomen
--	---

Ter verduidelijking van de eindtermen worden in de Arubaanse eindtermendocumenten ook leerinhouden per eindterm vermeld. Deze leerinhouden zijn afgeleid uit de syllabi van de betreffende vakken uit Nederland en uit andere literatuur (zie de genoemde bronnen aan het einde van deze inleiding). In de leerinhouden is er ruimte om de stof te Arubaniseren.

Het eindtermendocument Nederlands voor het mavo is ontwikkeld in de periode november 2005 – juni 2006 door de werkgroep Nederlands van Projectbureau SHA.

Om een goede afstemming te krijgen heeft de werkgroep niet alleen gekeken naar de Nederlandse eindtermen, maar ook naar de eindtermendocumenten van de vakken Papiamento, Engels en Spaans op Aruba.

Waar het vak aangeboden wordt:

	Mens en Maatschappij-wetenschappen	Natuurwetenschappen	Humaniora
Gemeenschappelijk deel	Nederlands	Nederlands	Nederlands
Profieldeel verplicht	-	-	-
Profieldeel keuze	-	-	-
Keuzedeel	-	-	-

In dit eindtermendocument wordt in hoofdstuk 2 een uiteenzetting gegeven van de visie die gehanteerd wordt ten aanzien van het vak Nederlands. Vervolgens treft u een overzicht aan van de domeinen en subdomeinen die in het vak Nederlands aan bod komen.

In hoofdstuk 3 treft u een overzicht aan van de algemene vakoverstijgende vaardigheden die in het avo van belang zijn. De vaardigheden die van toepassing zijn op het vak Nederlands zijn vetgedrukt.

Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van alle eindtermendocumenten die voor deze leerweg gemaakt zijn. Op elke school is er in ieder geval 1 map waarin al deze documenten bijeen gebracht zijn.

In hoofdstuk 5 treft u alle eindtermen aan die de leerling aan het einde van het mavo moet beheersen. Er is afstemming tussen de eindtermen mavo, havo en vwo om een doorlopende leerlijn te garanderen.

Tot slot is een woord van dank verschuldigd aan alle personen die hun medewerking verleend hebben aan de totstandkoming van dit eindtermendocument, in het bijzonder de vakconsulent Frank Mulders, alsmede de werkgroepsleden Rob van Boheemen, Wil den Hartog en John van Seijst.

Gebruikte bronnen:

- Na Caminda Pa Restructuracion Di Nos Enseñansa Secundario General. SHA, Aruba 1998
- Nota Ciclo Avansa, *Beleidsvoorstellen voor de bovenbouw van het algemeen voortgezet onderwijs*. Directie Onderwijs Projectbureau SHA, Aruba, februari 2005
- Concept eindtermendocument Nederlandse taal en letterkunde (mei 2000)
- Examenprogramma VMBO TL (maart 2006)
- Syllabus voor het Centraal Examen voor VMBO TL (april 2006)
- Examenprogramma havo/vwo (maart 2007)
- Syllabus voor het Centraal Examen voor havo/vwo (april 2006)
- Concept Eindtermendocumenten van aanverwante vakken (2000 – 2006)
- Vakleerplannen en methoden Ciclo Basico (2000 – 2006).

2. Visie en domeinen

2.1. Visie op het vak

Algemeen

De eindtermen vloeien voort uit de hoofddoelstellingen van het totale algemeen voortgezet onderwijs:

- het bieden van een brede persoonlijke en maatschappelijke vorming aan elke leerling
- het centraal stellen van een actieve, zo zelfstandig mogelijk lerende leerling
- het recht doen aan en benutten van de verschillen tussen leerlingen
- garantie bieden voor een aansluiting op het vervolgonderwijs.

Nederlands neemt op Aruba een bijzondere plaats in. Voor de gemeenschap is het niet de moedertaal. Nederlands is dan ook voor de meeste leerlingen een vreemde taal, terwijl het wel de instructietaal is in het avo. Daarnaast moet een leerling een examen in de Nederlandse taal en letterkunde afleggen dat hetzelfde is of een vergelijkbaar niveau heeft als het examen uit Nederland. Als instructietaal besteedt het vak Nederlands veel aandacht aan het aanleren van taalstrategieën. Dit is ook een reden voor de werkgroep geweest om de algemene taal- en leervaardigheden onder te brengen in een apart domein (Domein A).

De samenhang tussen Nederlands en de andere vakken is het sterkst bij vaardigheden als begrijpelijk en studerend lezen, samenvatten, informatie verzamelen en verstrekken, publiek- en doelgericht schrijven, argumenteren en presenteren.

Om tegemoet te komen aan de dualiteit moedertaal - vreemde taal zal waar mogelijk de didactiek van een moderne vreemde taal gebruikt worden. Vanuit deze optiek zal spreek- en gespreksvaardigheid meer aandacht krijgen. Het subdomein Gesprek is opgezet volgens het C.E.F. (Common European Framework), die standaards van (beheersing van) taalvaardigheid gedefinieerd heeft. Dit draagt bij aan de globalisering van ons onderwijs.

Spreek- en gespreksvaardigheid hoeft overigens niet alleen als een aparte vaardigheid geoefend te worden, want oefening van (vormen van) gespreksvaardigheid kan in de didactiek van verschillende domeinen verweven worden. Hierdoor krijgt het iets natuurlijk en is er sprake van functioneel-communicatief onderwijs. Overigens zijn de docenten in het avo hierin geschoold door cursussen die Projectbureau SHA georganiseerd heeft.

In de didactiek van Nederlands als een moderne vreemde taal met functioneel-communicatief onderwijs hoort de (hernieuwde) aandacht voor kijk- en luistervaardigheid. Zo blijkt dat leerlingen moeite hebben met het begrijpen van Nederlandse (informatieve) programma's van BVN die op Aruba worden uitgezonden.

Daarnaast zal bij schrijven specifiek aandacht besteed worden aan de structurele fouten die tegen correct Nederlands gemaakt worden vanuit het Papiaments en Engels.

De samenhang met andere talen ligt uiteraard in de taalverwerving, de didactiek en de literatuur: dezelfde vaardigheden, eenzelfde strategische aanpak in de didactiek, dezelfde terminologie bij literatuurtheorie, dezelfde conventies en opbouw bij schrijfproducten. In de didactiek zal dan ook waar nodig gerefereerd worden naar de andere talen. Hiermee krijgt een leerling niet alleen meer inzicht, maar wordt zich ook bewust van zijn eigen meertaligheid.

Bij literatuuronderwijs zal de leerling kennismaken met zowel Nederlandstalige Caribische literatuur als Nederlandse literatuur. Deze twee literaturen zullen onderwerp zijn bij de literaire ontwikkeling van de leerling.

De werkgroepen van de talen zijn in gesprek om gezamenlijk literatuuronderwijs gestalte te geven met als doel een grotere samenhang aan te brengen en overlappingsen te voorkomen. Verder zal de mogelijkheid en wenselijkheid van geïntegreerd literatuuronderwijs, samen met CKV verder onderzocht c.q. uitgewerkt worden.

In de didactiek zal activerend en zelfstandig leren een belangrijke plaats innemen. Hierbij zijn toepassingen van ICT van belang, bijvoorbeeld bij drill & practice, (her)schrijven met spellingcontrole, informatie zoeken, presentaties en kijken en luisteren.

In de Ciclo Basico is brede vorming een belangrijke functie van het onderwijs in het avo. In de Ciclo Avansa wordt hierop voortgeborduurd. Via lesmateriaal en opdrachten zal de leerling in aanraking komen met veel facetten uit zijn eigen omgeving en de wereld. Zodoende krijgt hij een beter blik op zijn eigen normen en waarden en die van de wereld. Ook binnen dit vak wordt aandacht besteed aan de loopbaanoriëntatie van de leerlingen. Dit komt tot terug in de vaardighedenmatrix en in de eindtermen.

Mavo, havo en vwo hebben nagenoeg dezelfde globale eindtermen voor taalvaardigheidsdomeinen. Het vervolgonderwijs en eventueel toekomstig beroep stellen namelijk dezelfde eisen op het gebied van taalvaardigheid. Het verschil zal vooral liggen in het abstractie- en complexiteitsniveau van het te behandelen of te produceren taalmateriaal en in de differentiatie van leerinhouden.

Tot slot heeft de werkgroep er nadrukkelijk op toegezien dat de eindtermen van het mavo aansluiten bij die van het havo, opdat overgang van mavo naar havo drempelloos mogelijk is.

2.2. Overzicht van de domeinen

Het eindtermendocument bestaat uit de volgende domeinen.

Nr. domein	Domein
NE/K/1	Oriëntatie op leren en werken
NE/K/2	Basisvaardigheden
NE/K/3	Leervaardigheden in het vak Nederlands
NE/K/4	Luister- en kijkvaardigheid
NE/K/5	Spreek- en gespreksvaardigheid
NE/K/6	Leesvaardigheid
NE/K/7	Schrijfvaardigheid
NE/K/8	Fictie
NE/V/1	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie
NE/V/2	Schrijven op basis van documentatie
NE/V/3	Vaardigheden in samenhang

3. Vaardigheden

Hier volgt een overzicht van algemene, vakoverstijgende vaardigheden die van belang worden geacht binnen het avo. De vaardigheden zijn ondergebracht in zes categorieën. De algemene vaardigheden die bij het vak Nederlands worden behandeld en getoetst zijn vet gedrukt.

1 Werken aan vakoverstijgende thema's

De leerling leert, in het kader van een brede en evenwichtige oriëntatie op mens en samenleving, enig zicht te krijgen op relaties met de persoonlijke en maatschappelijke omgeving.

Daarbij wordt expliciet aandacht besteed aan:

- 1.1 het kennen van en omgaan met eigen en andermans normen en waarden
- 1.2 het onderkennen van en omgaan met de verschillen tussen de seksen
- 1.3 de relatie tussen de mens en de natuur en het concept van duurzame ontwikkeling
- 1.4 het functioneren als democratisch burger in een multiculturele samenleving, ook in internationaal verband
- 1.5 het op een voor henzelf en anderen veilige manier functioneren in de beroepspraktijk en in eigen omgeving
- 1.6 de maatschappelijke betekenis van technologische ontwikkeling, waaronder met name moderne informatie- en communicatietechnologie
- 1.7 de maatschappelijke betekenis van betaalde en onbetaalde arbeid
- 1.8 de verworvenheden en mogelijkheden van kunst en cultuur, waaronder ook de media.

2 Leren uitvoeren

De leerling leert in zoveel mogelijk herkenbare situaties, mede met gebruikmaking van ICT, een aantal schoolse vaardigheden verder te ontwikkelen.

Het gaat daarbij om:

- 2.1 **Nederlandse en Engelse teksten lezen en beluisteren**
- 2.2 schriftelijke en mondelinge teksten produceren in correct Nederlands
- 2.3 **informatie in verschillende gegevensbestanden opzoeken, selecteren, verzamelen en ordenen**
- 2.4 de rekenvaardigheden hoofdrekenen, rekenregels gebruiken, meten en schatten toepassen
- 2.5 voldoen aan eisen van milieu, hygiëne, gezondheid en ergonomie
- 2.6 doelmatig en veilig omgaan met materialen, gereedschappen en apparatuur
- 2.7 computervaardigheden.

3 Leren leren

De leerling leert, mede met gebruikmaking van ICT, zoveel mogelijk eigen kennis en vaardigheden op te bouwen. Daartoe leert hij onder andere een aantal strategieën die het leer- en werkproces kunnen verbeteren.

Het gaat daarbij om:

- 3.1 **informatie beoordelen op betrouwbaarheid, representativiteit en bruikbaarheid, informatie verwerken en benutten**
- 3.2 **strategieën gebruiken voor het aanleren van nieuwe kennis en vaardigheden zoals memoriseren, aantekeningen maken, schematiseren, verbanden leggen met aanwezige kennis**

- 3.3 strategieën gebruiken voor het begrijpen van mondelinge en schriftelijke informatie**
- 3.4 op een doordachte wijze keuzeproblemen oplossen
- 3.5 een eenvoudig bedrijfsmatig, natuurwetenschappelijk of maatschappelijk vraagstuk planmatig onderzoeken
- 3.6 persoonlijke ervaringen en opdrachten van anderen verwerken in woord, klank, beeld en beweging**
- 3.7 op basis van argumenten tot een eigen standpunt komen.**

4 Leren communiceren

De leerling leert, mede via een proces van interactief leren, een aantal sociale en communicatieve vaardigheden verder te ontwikkelen.

Het gaat daarbij om:

- 4.1 elementaire sociale conventies in acht nemen**
- 4.2 overleggen en samenwerken in teamverband**
- 4.3 passende gesprekstechnieken hanteren**
- 4.4 verschillen in meningen en opvattingen benoemen en hanteren**
- 4.5 culturele en seksegebonden verschillen tussen mensen benoemen en hanteren**
- 4.6 omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures**
- 4.7 zichzelf en eigen werk presenteren.**

5 Leren reflecteren op het leer- en werkproces

De leerling leert, door te reflecteren op het eigen cognitief en emotioneel functioneren, zicht te krijgen op en sturing te geven aan het eigen leer- en werkproces.

Het gaat daarbij om:

- 5.1 een leer- en/of werkplanning maken**
- 5.2 het leer- en/of werkproces bewaken**
- 5.3 een eenvoudige product- en procesevaluatie maken en hieruit conclusies trekken.

6 Leren reflecteren op de toekomst

De leerling leert, door te reflecteren op het eigen cognitief en emotioneel functioneren, zicht te krijgen op de eigen toekomstmogelijkheden en interesses. Daarbij wordt expliciet aandacht besteed aan:

- 6.1 het inventariseren van de eigen mogelijkheden en interesses
- 6.2 het onderzoeken van de mogelijkheden voor verdere studie
- 6.3 het zicht krijgen op beroepen, de beroepspraktijk en actuele ontwikkelingen daarbinnen
- 6.4 de rol en het belang van op school geleerde kennis, inzicht en vaardigheden voor het maatschappelijk leven, dagelijks leven, vrije tijd, vrijwilligerswerk
- 6.5 de kenmerken van de arbeidsmarkt op dit moment en in de nabije toekomst
- 6.6 de organisatie van branches en bedrijven
- 6.7 het beoordelen van de eigen mogelijkheden en interesses in het licht van vervolgstudie, beroepen en maatschappelijk functioneren
- 6.8 het kunnen maken van een verantwoorde keuze voor een vervolgopleiding.

4. Overzicht van alle eindtermendocumenten mavo

mavo
1. Engels
2. Nederlands
3. Papiamentu
4. Spaans
5. Lichamelijke Opvoeding
6. CKV
7. Wiskunde
8. Biologie
9. Nask 1
10. Nask 2
11. Geschiedenis
12. Aardrijkskunde
13. Economie/M&O

5. De eindtermen mavo Nederlands

De eindtermen treft u hierna aan. De eindtermen zijn per domein uitgewerkt. Per eindterm zijn er leerinhouden geformuleerd.

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/1 Oriëntatie op leren en werken	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/1 Oriëntatie op leren en werken	1 De leerling kan zich bewust worden van de eigen achtergrond, interesses, motivatie, sterke en zwakke punten door terug te kijken op eigen ervaringen en deze schriftelijk, mondeling en/of beeldend weer te geven.	
	2 De leerling kan de rol en het belang van taalvaardigheid in het Nederlands aangeven in verband met het functioneren in een meertalige samenleving.	
	3 De leerling kan de rol en het belang aangeven van fictie voor een zinvolle invulling van de vrije tijd.	
	4 De leerling kan de rol en het belang aangeven van Nederlandse taalvaardigheid in verschillende arbeidsgebieden en werksoorten.	
	5 De leerling kan de eigen interesse en affiniteit verwoorden met bepaalde arbeidsgebieden, werksoorten, functies en opleidingen.	
	6 De leerling kan onderzoeksvaardigheden, keuzevaardigheden, reflectievaardigheden en sociaalcommunicatieve vaardigheden inzetten ten behoeve van het eigen keuzeproces.	
	7 De leerling kan eigen waarden en normen verwoorden ten aanzien van betaalde en onbetaalde arbeid en zorgtaken.	
	8 De leerling kan de betekenis verwoorden van een mogelijke arbeidsrol voor zichzelf en anderen.	

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/2 Basisvaardigheden	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/2 Basisvaardigheden	1 De leerling kan zelfstandig leren en werken.	• een aanpak kiezen voor het uitvoeren van een opdracht • een planning maken • het eigen werk organiseren en op methodische wijze uitvoeren • de voortgang van het eigen werk bewaken • een eenvoudige product- en procesevaluatie maken
	2 De leerling kan werken met informatie- en communicatietechnologie.	• gegevens opslaan • berekeningen uitvoeren • zoeksystemen gebruiken • communiceren door e-mail
	3 De leerling kan de Nederlandse taal functioneel gebruiken.	• teksten begrijpend lezen en beluisteren • eenvoudige schriftelijke teksten produceren in correct Nederlands • in gesprekken passende verbale en non-verbale middelen kiezen • zich in uiteenlopende taalsituaties gepast presenteren

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/2 Basisvaardigheden	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/2 Basisvaardigheden (vervolg)	4 De leerling kan vaardig omgaan met verbale en cijfermatige informatie.	• bronnen gebruiken, zoals: ○ vraaggesprekken ○ boeken en ander schriftelijk materiaal ○ audiovisuele bronnen ○ geautomatiseerde gegevensbestanden • informatie op waarde schatten, kiezen en ordenen • informatie bewerken ○ samenvatten ○ tabel opstellen ○ grafiek tekenen

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/2 Basisvaardigheden	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/2 Basisvaardigheden (vervolg)	5 De leerling kan in het leer- en werkproces adequaat omgaan met zichzelf en anderen.	• sociale conventies in acht nemen • overleggen en onderhandelen met anderen • taken verdelen • zich aan afspraken houden • rekening houden met anderen • kritiek geven en incasseren • een eigen standpunt innemen en verdedigen • samen met anderen werk uitvoeren en presenteren

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/3 Leervaardigheden in het vak Nederlands	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/3 Leervaardigheden in het vak Nederlands	De leerling beheerst een aantal strategische vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.	
	1 De leerling kan strategieën kiezen en hanteren, die afgestemd zijn op het bereiken van verschillende lees-, schrijf-, luister- en kijkdoelen.	
	2 De leerling kan strategieën kiezen, die het eigen taalleerproces bevorderen.	
	3 De leerling kan compenserende strategieën kiezen en hanteren wanneer de eigen taal- of communicatieve kennis tekortschiet.	• informatie afleiden uit de context • woordenboek gebruiken • vragen wat iets betekent • omschrijvingen en parafraseringen gebruiken • non-verbale middelen benutten
	4 De leerling kan op basis van argumenten een persoonlijk oordeel geven over teksten, programma's en fictie.	

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/4 Luister- en kijkvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/4 Luister- en kijkvaardigheid	1 De leerling kan luister- en kijkstrategieën hanteren.	• zoekend luisteren • intensief luisteren
	2 De leerling kan compenserende strategieën kiezen en hanteren wanneer de eigen taalkennis tekortschiet.	• informatie afleiden uit de context • vragen naar betekenis
	3 De leerling kan het doel van de makers van een programma aangeven.	• informatie geven • overtuigen • tot handelen aanzetten • amuseren • gevoelens uitdrukken
	4 De leerling kan het hoofdonderwerp, de hoofdgedachte en/of de belangrijkste elementen van een programma weergeven.	
	5 De leerling kan een oordeel geven over een programma op grond van aanwijsbare tekstgegevens.	
	6 De leerling kan een instructie uitvoeren.	
	7 De leerling kan de waarde en betrouwbaarheid aangeven van de informatie die door de massamedia verspreid wordt.	
Opmerking <i>Het betreft bij deze eindtermen kijk- en luistersituaties als nieuwsbericht, documentaire, reclameboodschap, instructie(programma), interactief programma, discussieprogramma.</i>		

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/5 Spreek- en gespreksvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/5 Spreek- en gespreksvaardigheid	1 De leerling kan strategieën hanteren ten behoeve van de spreek- of gesprekssituatie.	• zich voorbereiden • informatie verwerven • informatie verwerken • informatie verstrekken • reflecteren op de eigen deelname
	2 De leerling kan compenserende strategieën kiezen en hanteren wanneer de eigen taalkennis tekortschiet.	• omschrijvingen gebruiken • parafraseringen gebruiken • non-verbale middelen benutten

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/5 Spreek- en gespreksvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/5 Spreek- en gespreksvaardigheid (vervolg)	3 De leerling kan het spreek-/luisterdoel in de situatie tot uitdrukking brengen.	• informatie geven • informatie vragen • overtuigen • een mening geven tot handelen aanzetten
	4 De leerling kan het spreek-/luisterdoel en taalgebruik richten op verschillende soorten publiek.	• taalgebruik: ○ woordkeus ○ intonatie ○ tempo ○ articulatie ○ houding ○ publiek ○ directe omgeving ○ instanties ○ gesprekspartners met een hogere status
	5 De leerling kan het spreekdoel van anderen herkennen en de reacties van anderen inschatten.	
	6 De leerling kan het verschijnsel van in Nederland voorkomende taalvarianten onderkennen en er in spreek- en gesprekssituaties op inspelen.	• taalvarianten ○ dialecten ○ groepstalen ○ talen van allochtone en andere minderheden ○ Nederlands als standaardtaal

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/5 Spreek- en gespreksvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
Opmerking Het betreft bij deze eindtermen spreek- en gesprekssituaties als: • monoloog met vragen en/of discussie erna voor een bekend publiek ○ een persoonlijke belevenis navertellen ○ een situatie beschrijven ○ een uitleg geven ○ een mening geven ○ een boek of film bespreken ○ verslag uitbrengen • dialoog: ○ informatie vragen aan instanties, ook telefonisch ○ een vraaggesprek houden met een bekende of onbekende • polyloog: ○ deelnemen aan een groeps-, kring- of klassengesprek.		

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/6 Leesvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/6 Leesvaardigheid	1 De leerling kan leesstrategieën hanteren.	• globaal lezen • zoekend lezen • intensief lezen
	2 De leerling kan compenserende strategieën kiezen en hanteren wanneer de eigen taalkennis tekortschiet.	• informatie afleiden uit de context • vragen naar betekenis • woordenboek gebruiken
	3 De leerling kan de functie van beeld en opmaak in een tekst herkennen.	• titel • tussenkopjes • illustraties • lettertypes • tekst- en alinea-indeling
	4 De leerling kan het schrijfdoel van de auteur aangeven.	• informatie verstrekken • overtuigen • een mening geven • tot handelen aanzetten • amuseren • gevoelens uitdrukken

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/6 Leesvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/6 Leesvaardigheid (vervolg)	5 De leerling kan een tekst indelen in eenheden als inleiding, kern en slot.	
	6 De leerling kan van de kern van een tekst de hoofdgedachte van de verschillende tekstdelen geven en de functie van de delen benoemen.	
	7 De leerling kan met behulp van een voorgestructureerde opdracht van een eenvoudige tekst een globale samenvatting geven, waarin hoofdonderwerp en hoofdgedachte en de gedachtegang in de tekst worden verwoord.	
	8 De leerling kan op eenvoudig niveau verschillende tekstrelaties herkennen.	• oorzaak gevolg • doel middel • algemene uitspraak voorbeeld • tegenstelling • opsomming • voorwaarde • argumenten conclusie
	9 De leerling kan talige middelen herkennen, die een schrijver hanteert om zijn of haar doel te bereiken.	

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/6 Leesvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/6 Leesvaardigheid (vervolg)	10 De leerling kan een oordeel geven over de tekst op grond van aanwijsbare tekstgegevens.	
Opmerking • <i>Het betreft bij deze eindtermen teksten als instructie- en studieteksten, reclameteksten, artikelen uit kranten en tijdschriften, schema's, notities, elektronisch vervaardigde niet-lineaire teksten.</i> • <i>De teksten zijn relatief complex qua woordenschat, zinsbouw, opbouw en niveau van abstractie. Ze sluiten aan bij de intellectuele en emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Bij de tekstkeuze is rekening gehouden met de culturele achtergrond van de leerlingen. De opdrachten bieden de kandidaten steun door een zekere mate van voorstructurering.</i>		

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/7 Schrijfvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/7 Schrijfvaardigheid	1 De leerling kan schrijfstrategieën hanteren.	• uitgaan van een aangeboden schrijfplan • een schrijfplan maken • aangeboden informatie verwerken en verstrekken • informatie verwerven, verwerken en verstrekken • op basis van reacties en suggesties van anderen de tekst herschrijven
	2 De leerling kan compenserende strategieën kiezen en hanteren wanneer de eigen taalkennis tekortschiet.	• omschrijvingen en parafraseringen gebruiken • schrijfhulpmiddelen gebruiken
	3 De leerling kan het schrijfdoel in teksten tot uitdrukking brengen.	• informatie geven • informatie vragen • overtuigen • een mening geven • tot handelen aanzetten • amuseren • gevoelens uitdrukken

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/7 Schrijfvaardigheid	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/7 Schrijfvaardigheid (vervolg)	4 De leerling kan het schrijfdoel en taalgebruik richten op verschillende soorten lezerspubliek.	• taalgebruik • woordkeuze • toon • zinsbouw • lezerspubliek • directe omgeving • instanties • geadresseerden met een hogere status
	5 De leerling kan conventies hanteren met betrekking tot tekstsoorten, tekst- en alineaopbouw, spelling en interpunctie en uiterlijke verzorging.	
	6 De leerling kan beschikbare elektronische hulpmiddelen in het schrijfproces gebruiken.	
Opmerking • <i>Het betreft bij deze eindtermen teksten als advertentie, formulier, informele en formele brief, artikel bijvoorbeeld voor de schoolkrant, een jongerentijdschrift of een dagblad, verslag, werkstuk, elektronisch vervaardigde tekst.</i> • <i>In de opdrachten is een zekere mate van sturing aanwezig met betrekking tot doel, publiek, vorm en inhoud van de te produceren teksten. De taaluitingen van de leerlingen voldoen overwegend aan eisen van publiekgerichtheid en formele correctheid.</i>		

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/8 Fictie	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/K/8 Fictie	1 De leerling kan verschillende soorten fictiewerken herkennen.	
	2 De leerling kan het denken en handelen van de personages in het fictiewerk beschrijven.	
	3 De leerling kan de in het fictiewerk beschreven situatie onder woorden brengen.	
	4 De leerling kan de relatie tussen het fictiewerk en de werkelijkheid toelichten.	
	5 De leerling kan een persoonlijke reactie geven op een fictiewerk en deze toelichten met voorbeelden uit het werk..	
	6 De leerling kan kenmerken van fictie in een fictiewerk herkennen met betrekking tot tijd, ruimte, opbouw en thema.	
	7 De leerling kan relevante achtergrondinformatie verzamelen en selecteren.	
	8 De leerling kan compenserende strategieën gebruiken wanneer de eigen taalkennis tekortschiet.	• informatie afleiden uit de context • vragen naar betekenis • woordenboek gebruiken
	9 De leerling kan een fictiedossier samenstellen, waarin hij/zij verslag uitbrengt van en reageert op gelezen/bekeken fictiewerken.	

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/K/8 Fictie	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
Opmerking • <i>Het betreft bij deze eindtermen fictiewerken als gedicht, kort verhaal, (jeugd)roman, dagboek, toneelstuk, stripverhaal, cabaret</i> • <i>De werken sluiten aan bij de intellectuele en emotionele achtergrond van de leerlingen. Bij de keuze ervan wordt ingespeeld op de culturele achtergrond van de leerlingen.</i> • <i>De opdrachten bieden de leerlingen steun door een zekere mate van voorstructurering.</i>		

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/V/1 Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/V/1 Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	De leerling kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken in het kader van de praktische opdracht.	• in de voorbereidingsfase ○ onderwerp, doel en publiek van de praktische opdracht bepalen ○ relevante vragen formuleren, die hij/zij met de praktische opdracht wil beantwoorden • in de uitvoeringsfase ○ informatie verwerven uit schriftelijke, mondelinge en audiovisuele bronnen, mede met behulp van informatie- en communicatietechnologie ○ uit deze informatiebronnen relevante inhoudselementen kiezen en deze passend ordenen en verwoorden ○ strategieën hanteren, die op het bereiken van de benodigde lees-, schrijf- en luister-/kijkdoelen zijn afgestemd • in de afsluitingsfase ○ de bewerkte informatie presenteren op een doel- en publiekgerichte wijze • in de evaluatiefase ○ reflecteren op het proces van het werken aan de praktische opdracht en het product ○ het belang aangeven van de gemaakte praktische opdracht voor vervolgstudie, toekomstige beroepspraktijk of algemene vorming.

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/V/2 Schrijven op basis van documentatie	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/V/2 Schrijven op basis van documentatie	De leerling kan, onder gebruikmaking van documentatie die hij/zij heeft verzameld in het kader van de praktische opdracht, voor een te schrijven tekst:	• onderwerp, doel, publiek en tekstsoort bepalen dan wel aflezen uit een verstrekte schrijfpdracht • relevante inhoudselementen selecteren en deze passend ordenen en verwoorden • strategieën hanteren, die op het bereiken van de benodigde lees- en schrijfdoelen zijn afgestemd • de informatie presenteren op een doel- en publiekgerichte wijze en overeenkomstig de voor de tekstsoort geldende conventies

Vak:	Nederlands	
Leerweg:	Mavo	
Domein:	NE/V/3Vaardigheden in samenhang	
Subdomein:	Eindtermen Ciclo Avansa:	Leerinhouden:
NE/V/3 Vaardigheden in samenhang	De leerling kan de vaardigheden uit het kerndeel in samenhang toepassen.	